

Vuoden -96 jäsenmaksut

Tämän tiedotteen (vain paperiversio !) mukana on pankkisiirtolomake, jolla pyydämme maksamaan vuoden 1996 jäsenmaksun. Käytä viitenumeroa, muuten pankki perii 4 mk palvelumaksua yhdistykseltä.

Yhdistyksen vuosikokous

Setukaisten ystävät -yhdistyksen vuosikokous pidettiin 9.3.1996 Tuglas-seurassa Helsingissä. Yhdistyksen hallitus jatkaa entisessä kokoonpanossa. Jäsenmaksu pysyi ennallaan lukuunottamatta yhteisöjäsenien maksua. Vuosikokousesitelmän piti yhdistyksen puheenjohtaja, professori Seppo Suhonen aiheesta suomalaisia tutkijoita Setumaalla. Tiivistelmä esitelmästä tullaan julkaisemaan myöhemmin jäsentiedotteessa. Setukaisten ystävien toiminta lokakuuhun 1995 saakka on kerrottu jäsentiedotteessa 1/95, joten seuraavassa vain tärkeimmät tapahtumat sen jälkeen:

- 4.11.95 osallistuttiin Tuglas-seuran Martin markkinoille omalla myyntipöydällä.
- 4.12.95 oli yleisötilaisuus Helsingissä, SKS:n juhlasalissa. Tutkija Vaike Sarv Tallinnasta ja Antti Koironen Tampereen yliopistosta sekä Helbin kylän naisten setukaiskuoro esiintyivät.

Setukaisten ystävät -yhdistys toimintasuunnitelma vuodeksi 1996

Toiminnan peruslinjoja

Setukaisten ystävät -yhdistyksen toiminnan tavoitteena on yhdistysten sääntöjen mukaisesti edistää setukaisten kielen, kulttuurin, perinteiden ja yhteiskuntaolojen tuntemusta Suomessa. Yhdistys järjestää luentotilaisuuksia, konsertteja, videoita, muita kulttuuritilaisuuksia ja matkoja. Yhdistys julkaisee omaa jäsentiedotetta ja levittää muutenkin tietoja Setumaasta ja setukaisista.

Talous

Yhdistyksen talous perustuu jäsenmaksuihin ja muuhun omatoimiseen varojenhankintaan. Henkilöjäsenmaksut pysyvät ennallaan: 80 mk, opiskelijat 40 mk. Yhteisöjäseniltä jäsenmaksu on 500 mk.

Jäsentiedote

Yhdistys lähettää jäsenkunnalle vuoden aikana 4 - 5 jäsentiedotetta, joissa tiedotetaan yhdistyksen toiminnasta ja jaetaan tietoa Setumaahan ja setukaisiin liittyvistä asioista. Jäsentiedotetta lähetetään suomalaisille ja virolaisille yhteistyökumppaneille ja jaetaan yhdistyksen toiminnasta kiinnostuneille.

Jäsentilaisuudet

Yhdistys pyrkii järjestämään tänä vuonna useita jäsentilaisuuksia eri puolilla Suomea, mm. Helsingissä, Joensuussa ja Kuopiossa. Ohjelmassa on mm. videoita, esitelmätilaisuuksia ja konsertteja. Osa tilaisuuksista järjestetään yhteistyössä Tuglas-seuran ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Syksyllä yhdistys järjestää yhdessä Helsingin yliopiston ja Tuglas-seuran kanssa Helsingissä luentosarjan Setumaasta ja setukaisista.

Matkat

Yhdistys järjestää 26. - 30.8. yhdessä Tuglas-seuran kanssa matkan Setumaalle. Yhdistys avustaa Karjalan Liittoa Länsi-Inkerin ja Setumaan matkan (3. - 7.7.) järjestelyissä. Yhdistyksen yhteisöjäsen Pekosten sukuseura tekee kesällä oman matkan Setumaalle.

Kirjasto ja bibliografia

Yhdistys kerää Setumaahan ja setukaisiin liittyviä kirjoja, äänilevyjä, -kasetteja, videofilmejä ja muuta materiaalia. Tapio Mäkeläinen ja Tapani Pitkänen jatkavat setukaisbibliografian tekoa.

Muu toiminta

Yhdistyksen tärkeimpiä yhteistyökumppaneita Virossa ovat eri setukaisjärjestöt, setukaiskuorot, Setumaan kunnat ja Võrun instituutti. Yhdistys pyrkii tiivistämään yhteistyötä yhteistyökumppaneiden kanssa.

Setukaisten tapahtumakalenteri 1996

- 6. - 7.7. Juhannus
- 7.7. Juhannuspäivä - Kuksinan kirkas
- 12.7. Pekan / Pietarin päivä - Uusvadan kirkas
- 28.7. Iljan päätnitsa - Saatsen kirkas
- 10.8. Setumaan kuningaskunnan päivä Mikitamäellä (Huom ! edellisessä tiedotteessa oli virheellinen päivämäärä)
- klo 11 Mikitamäen kunnostetun tsasounan vihkiäiset
- klo 12 Kuningaskunnan päivän tilaisuudet alkavat
- 19.8. Paasapäivä - Obinitsan kirkas
- 20.8. Lepän kirkas
- 28.8. Marianpäivä - Petserin luostarin nimipäivä / vuosijuhla

Videolaitteet Setumaalle

Jäsenmaksun yhteydessä on jokaisella yhdistyksemme jäsenellä mahdollisuus osallistua vapaaehtoiseen keräykseen, jonka tarkoituksena on hankkia videokamera, -nauhuri ja muut videointiin tarvittavat laitteet Setumaan kuntainliitolle. Laitteet aiotaan sijoittaa Meremäen koululle tai kirjastoon ja nuorista koulutetaan ryhmä, jonka jäsenet tallentavat jatkossa videofilmeille kaikki Setumaan keskeiset tapahtumat, laulujuhlat, konsertit, kirkkokopit, kirkkopyhät ja kalmistojuhlat. Setukaisten ystävät -yhdistyksen hallitus päätti lahjoittaa yhdistyksen varoista 500 mk "pesämunaksi" keräykselle. Osallistu Sinäkin!

Setumaa ja setukaiset -luentosarja

Helsingin yliopisto, Tuglas-seura ja Setukaisten ystävät -yhdistys järjestävät yhdessä syksyllä kolmentoista luennon sarjan Setumaasta ja setukaisista. Luennot pidetään yliopiston tiloissa, Mariankatu 11 A, luentosali 5, tiistaisin klo 18-20. Ensimmäinen luento on 10.9.

Luennoitsijoina eri alojen asiantuntijat Virosta ja Suomesta. Luentosarjan tarkempi ohjelma on seuraavassa jäsentiedotteessa.

Uusi kasetti myynnissä

Võrun Instituutti on julkaissut ensimmäisen kasettinsa. Rohiline ruunakõnõ ("vihreä pikku ruuna") -kasetilla on noin tunti võrun-setun (eteläviron) kielistä runoutta. Tekstit ovat kirjoittaneet tunnetut runoilijat eli Artur Adson, Jaan Lattik, Raimond Kolk, Ain Kaalep ja Kauksi Ülle. Tekstejä lukevat nuoret näyttelijät Merle Jääger, Riho Kütsar, Ain Mäeots ja Tarmo Männard. Suomessa kasetin voi ostaa Tuglas-seuran toimistosta tai tilata Setukaisten ystävät -yhdistykseltä. Hinta 30 mk (+ postikulut). Võrun Instituutti aikoo jatkossa julkaista vielä useita võrun-setun kieltä sisältäviä kasetteja.

Setumaan matka 26.-30.8.96

Matkalle on vielä muutama paikka jäljellä.

maanantai 26.8.

8.30 - 9.00 kokoontuminen Helsingin länsisatamassa
9.30 m/s Tallink lähtee
11.30 lounas laivalla
13.00 saavutaan Tallinnaan
14.00 lähtö Tallinnasta
16.30 kahvitauko Tartossa
18.30 majoittuminen Põlvassa hotelli Pesaan
19.30 päivällinen hotellissa

tiistai 27.8.

8.00 - 9.00 aamiainen hotellissa
9.00 - Pohjois-Setumaan retki
Põlva:
- Jakob Hurtin muistomerkki ja kulttuurikeskus
- Põlvan luterilainen kirkko
Räpina:
- luterilainen Mikaelin kirkko
- ortodoksinen Sakariaksen- Elisabetin kirkko
- Pyhä Võhandujõgi
Võõpsu:
- Võõpsun kylä Räpinan ja Mikitamäen rajalla
- Mädajõgi Setumaan rajana
Mikitamäen kylän 700-vuotiskivi
- Värskan kirkko ja hautausmaa
13.00-14.00 lounas Värskan parantolassa
Värška:
- Värskan lahti ja tsasouna parantolan vieressä

- laululava ja museoalue
- Podmotsan kylän tsasouna
- Anne Vabarnan muistokivi Vöporsovan kylässä
- Treskin tsasouna

Saatse:

- Saatsen kotiseutumuseo
- Saatsen kirkko ja hautausmaa

20.00-21.00 päivällinen hotellissa

keskiviikko 28.8. Marianpäivä

7.30-8.00 aamiainen hotellissa

8.00-11.00 matka Petseriin

11.00 - 14.00 Petserin luostari ja kaupunki

14.00 - 14.30 retkilounas

14.30 - 15.30 joko matka Irboskaan tai oleskelu luostarissa (oman valinnan mukaan)

15.30 - 16.30 Irboska

16.30 - 19.30 paluu Irboskasta Põlvaan

20.00 - 21.00 päivällinen hotellissa

torstai 29.8.

8.00 - 9.00 aamiainen hotellissa

9.00 - Etelä-Setumaan retki

- Võmmorskin tsasouna
- Meldovan tsasouna Polovinan kylässä
- Obinitsan taajaman kautta ajo
 - Tobrovan tsasouna
 - Küllatovan kivinen tsasouna
- Uusvadan tsasouna
 - Meremäen kunnan keskustaajaman kautta ajo
 - Meremäen mäki
 - Pelsin kivinen tsasouna Meeksissä ja pakanallinen uhrikivi "Annekivi"

14.15 - 15.15 lounas Piirikõrtsissa

15.30 - 16.00 Meeksi:

- Jaanikivi
- kirkko ja hautausmaa
- Vahtseliinan linnan rauniot
- Obinitsa:
 - kirkko ja hautausmaa
 - vanha kirkko ja runonlaulajien muistomerkki
 - museo

Piusan hiekkakiviluolat

20.00 - 21.00 päivällinen hotellissa

perjantai 30.8.

8.00-9.00 aamiainen hotellissa

9.00-13.30 paluumatka Põlvasta Tallinnaan:

9.30-10.00 Ahja

11.30-12.00 kahvitauko Adaveressa

14.00-15.30 lounas Tallinnassa

vapaata aikaa

18.45 m/s Tallink lähtee Tallinnan satamasta

22.15 saavutaan Helsinkiin

Matkanjohtaja Tapio Mäkeläinen. Erikois-asiantuntijoina tunnettuja setu-aktivisteja. Ilmoittautuminen Tuglas-seuraan, Mariankatu 8 B, 00170 HELSINKI. Puh. (90) 669 617, fax (90)669 615, sähköposti info@tuglas.pp.fi. Matkan hinta on 1 600 mk.Se sisältää viisumit, laivaliput, majoituksen, ruokailut, pääsyliput, opastukset ja matkanjohtajan palvelut. 200 mk:n lisämaksulla saa yhden hengen huoneen.

Võrulaisuusliike

Võrulaisuusliike yhdistää võrunkielisiä ja võrunmielisiä ihmisiä, joiden pyrkimyksenä on tehdä Võrumaata ja sen arvoa tunnetuksi ennen kaikkea paikallisesti, sitten Virossa ja maailmassa yleensä.

LÄHTÖKOHTA - Kauksi Üllen võrunkielisen runokokoelman "Kesk umma mäke" (1987) sekä Madis Kõivun ja Aivo Lõhmusen võrunkielisen näytelmän "Põud ja vihm Põlva kihelkonnana..." ilmestymisen kirjana aktivoi Tarton akateemiset ja kirjalliset piirit (Ain Kaalep, Jaan Kaplinski, Aivo Lõhmus, Madis Kõiv, Ülo Tonts ym.) toimimaan võrun kielen ja kulttuurin ongelmien parissa. Agu Visselin artikkeli "Sirp ja Vasar" -lehdessä herätti kysymyksen võrun kielen tarpeellisuudesta ja roolista vapautuvassa Virossa.

Võrulaisuusliikkeen alku ajoittuu viime kansallisen heräämisen aikaan vuonna 1988, jolloin Ants Silk kehoitti asiasta kiinnostuneita perustamaan Võrun Kielen ja Kulttuurin Säätitõta (Võru Keele ja Kultuuri Fond), jonka tehtävänä olisi suojella võrun kieltä ja kulttuuria. Säätitõn perustamiskokouksen kutsuivat koolle Kalle Eller ja Kaido Kama, ja se pidettiin 12. marraskuuta 1988. Kaido Kama esitti siellä kaikille virolaisille sekä kaikille entisille ja nykyisille võrumaalaisille vetoamuksen tukea vastaperustettua Võrun Kielen ja Kulttuurin Säätitõtä. Säätitõn perustajajäseniä olivat Võrumaan Muinais-muistoyhdistys (Võrumaa Muinsuskaitse Selts), Setukaisseura (Seto Selts), Kanepin Muinaismuistoyhdistys (Kanepi Muinsuskaitse Selts), Võrun maakunnan kouluosasto (Võru Hariduskoondis), sanomalehtien "Tõöraha Elu" ja "Koit" toimitukset sekä "Pioneer"-lehden toimitus. Johtokuntaan kuuluivat Kalle Eller, Ants Sild ja Arvi Leosk.

Viron Kielen ja Kulttuurin Säätitõn toiminta-suunnitelmaan kuului

- tukea ja organisoida võrunkielisen kirjallisuuden julkaisemista (stipendit võrun kielellä kirjoittaville kirjailijoille, kirjoitus-kilpailut, yhteistyö aikakauslehtien ja kustantamojen kanssa, Võrun-Setun kulttuuri-albumi, võrunkielinen kalenteri)
- tukea ja organisoida võrunkielistä sivistystyötä (võrun kielen oppikirjan ja sanakirjan laatimiskilpailun järjestäminen, võrun kielen opettajien kurssit, opetus kouluissa ja lastentarhoissa, syventäviä opintoja tarjoavien võrun kielen luokkien perustaminen kielialueelle)
- auttaa Võrun harrastajateatterin kehitystä ammattiteatteriksi
- laajentaa võrun kielen käyttöä radiolähetyksissä, televisiossa, paikallisissa sanomalehdissä
- säilyttää ja kehittää võrulaisten ja setukaisten kansankulttuuria (yhteistyö kielitieteilijöiden ja etnografien kanssa, suomalais-ugrilaisen heimoliikkeen kehittäminen)

- lähimpänä tavoitteena võrun kirjakielen elvyttäminen.

Talvella 1988 Tartossa asuvat võrulaiset (Madis Kõiv, Kauksi Ülle, M. Roos, Agu Vissel ym.) ryhtyivät kokoontumaan Tarton yliopiston kahvilassa. Saman vuoden keväällä Võrun Kielen ja Kulttuurin Säätiö järjesti Võrun kaupungissa "Võru- ja Setumaan päivän", jonka puitteissa pidettiin sekä luterilaisen että ortodoksisen kirkon jumalan-palvelukset võrun kielellä, mikä oli vielä vuosisadan alussa luonnollista, mutta tuohon aikaan hyvin epätavallista. Samalla avattiin võrunkielisten kirjojen näyttely.

Võrumaan kouluosaston (johtaja Arvi Leosk) aloitteesta järjestettiin syksyllä 1987 Võrumaan koulujen oppilaille võrunkielinen kirjoituskilpailu, jonka parhaimmat työt julkaistiin kokoomateoksessa "Mino Võromaa". Ensimmäinen teos julkaistiin keväällä 1988. Tähän mennessä on ilmestynyt seitsemän albumia. Võrunkielisen kirjalli-suuden aktiivisempaa julkaisemista vaikeutti yhteisen oikeinkirjoitusjärjestelmän puuttuminen. Omia varianttejaan tarjosivat Hella Keem, Toomas Help, Kalle Eller ja Kaido Kama. Tarpeelliseksi nähtiin myös Kaakkois-Viron kieli- ja kulttuurihistoriaan keskittyvien täydennyskoulutuskurssien järjestäminen võru-maalaisille opettajille sekä võrun kielellä kirjoittavien kirjailijoiden tukeminen. Tartossa asuvat võrulaiset liittyivät Võrun Kielen ja Kulttuurin Säätiöön. Kaido Kaman aloitteesta ja Viron Kielen ja Kulttuurin Säätiön tuella alettiin kokoamaan Võrun-Setun almanakkaa ("Võro-Seto tähtraamat"), joka on vuodesta 1990 lähtien ilmestynyt säännöllisesti joka vuosi.

Suuren yleisön eteen astuttiin elokuussa 1989 I Kaikan kesäyliopistossa (rehtori Agu Vissel), jonka henkinen taso vastasi täysin nimeään. Kesäyliopistossa esiintyi maineikkaita humanistitutkijoita. Työskentelykielenä oli võrun kieli, minkä avulla pyrittiin sivistämään niin järjestäjiä kuin yleisöäkin ja nostamaan paikallinen kieli taas kunniaan täysiarvoisena kommunikointivälineenä koulutettujen ihmisten kesken.

Esitelmiä oli:

- võrun kielestä (Hella Keem, Salme Nigol, Kalev Kalkun, Ain Kaalep)
- võrulaisesta ja setumaalaisesta kulttuurista (Agu Vissel, Kauksi Ülle, Kalle Eller, Aare Hõrn, Peeter Olesk)
- võrulaisista suomalais-ugrilaisien kansojen joukossa (Kaido Kama)
- kosmologiasta ja maailman luomisesta (Enn Kasak)
- antiikin Kreikan filosofiasta ja võrunkielisen filosofian mahdollisuuksista (Madis Kõiv).
- I Kaikan kesäyliopiston esitelmistä on ilmestynyt julkaisu "Kaika Suvõülükuul Kaikal. Valit tüü" (EKS, 1990), toimittajana Kauksi Ülle.

I Kaikan kesäyliopiston innostamana Aare Hõrn alkoi järjestää Võrumaan kouluosaston toimista koululaisten teemapäiviä, joilla keskusteltiin Võrumaan kansankulttuurista ja võrulaisista suomalais-ugrilaisena kansana sekä opetettiin lapsille vanhoja kansanlauluja. Teemapäiville osallistuneet lapset olivat kotoisin historiallisen Võrumaan alueelta. Nyt ovat ensimmäiset heistä (Jan Rahman, Tiia Allas, Valdo Valper) liittyneet opiskelijoina aktiiviseen võrulaisuusliikkeeseen.

Tarttolainen "Võrun henki" -yhdistys (Tartu Võro Vaimu Selts) alkoi koota võrulaista lukemistoa, võrunkielistä oppikirjaa kouluja varten. Tällä oppikirjalla on kunnia olla uuden vapauden ajan ensimmäinen oman kansan näkökulmasta kirjoitettu oppikirja, joka samalla jatkaa virolaista perinnettä käsitellä kaunokirjallisuutta kansanrunouden pohjalta. Marju

Kõivupuun kansanrunousartikkeli on ensimmäinen kansanrunouden kouluopetuksen käsittely uudella ajalla.

Arvi Leosk ja Evi Kasesalu kutsuivat maineikkaita, Võrumaalta kotoisin olevia tiedemiehiä ja kulttuurihenkilöitä (Aivo Lõhmus, Madis Kõiv, Merca, Enn Kasak, Tea Avarmaa, O. Nagel, Agu Vissel) esiintymään võrulaistele. Yhden tällaisen tapaamisen yhteydessä Toomas Help ehdotti manifestin muodossa võrun kielen oikeinkirjoitusjärjestelmän luomista võrun kielen sisäisen rakenteen pohjalta.

Tarttolainen "Võrun henki" -yhdistys (Egge Kulbok, Evar Saar, Tea Avarmaa, Madis Kõiv, Agu Vissel, Kauksi Ülle, Erich Kuk, Enn Kasak, Marju Kõivupuu ja Külli Tamkivi) rekisteröitiin myös virallisesti.

II Kaikan kesäyliopisto järjestettiin vuonna 1990 Loosilla (järjestäjänä Agu Vissel). Tällä kertaa osallistujina olivat myös Tallinnan võrulaisten yhdistyksen (Tallinna Võrukeste Selts) jäsenet. Työskentely tapahtui ryhmissä seuraavien teemojen pohjalta:

- Võrumaan luonnon omintakeisuus ja luonnonsuojelu
- võrunkielinen lehdistö ja radiotyö.

Keskeisin kysymys oli se, mitä pitäisi tehdä, jotta korkeakoulutuksen saanut võrulaistuori palaisi kotiseudulle ja hyödyntäisi omaa osaamistaan maksimaalisesti juuri siellä. Vuonna 1990 perustettu Võrun Radio (ensimmäinen yksityinen radioasema Neuvostoliiton alueella) käytti lähetyksissään võrun kieltä (Johannes Toom). Huhtikuusta 1991 heinäkuuhun 1993 päätoimittajana työskennellyt Kauksi Ülle muutti paikallisradion sisällöllisesti Võrumaan omaksi radioksi, lisäsi lähetysten määrää, perusti võrunkielisen lapsille suunnatun radio-ohjelman (Jüvä Sullõv) sekä suojeli setukaisten oikeutta omaan asuinalueeseen ja itsemääräämiseen setunkielisissä lähetyksissä.

Tammikuussa 1991 Viron Kielen ja Kulttuurin Säätio jakoi vuosipalkintonsa Johannes Toomille hänen ansioistaan võrunkielisten lähetysten toimittajana paikallisradiossa (Võrun Radio) sekä Madis Kõivulle võrunkielisen kirjallisuuden kehittäjänä.

Alettiin julkaista "Võrovara"-sarjaa, jonka päämääränä oli esitellä kaunokirjallisuutta võrun kielellä. Toistaiseksi on ilmestynyt:

Bernard Kangro: "Susi" (käännös Kauksi Ülle), 1991.

Mihail Bulgakov: "Saadanajant" (käännös Jüvä Sullõv), 1994.

III Kaikan kesäyliopisto järjestettiin Obinitsassa (järjestäjä Aare Hõrn), jossa paikallinen väestö osallistui aktiivisesti työskentelyyn setukaisten ongelmien parissa.

Esiintyjät:

- Liidia Sillaots esitelmöi Setumaasta, setun kielestä, historiasta ja nykypäivästä.
- Kauksi Ülle analysoi Orfeuksen ja Euredikeen käänteistä motiivia setukaisten kertovassa runossa "Papu ja herne" ("Uba ja hernes").
- Anne Linnupuu opetti valmistamaan perinteisiä setumaalaisia ruokia ja juomia.
- Jaak Tuksam opetti setumaalaisen kanteleen valmistamista ja savitöitä.
- Kalle Eller luennoi metsäveljistä.
- Johannes Toom kertoi Võrumaan mediasta.

- Mare Piho esitelmöi Siperian setukaisten perinteiden säilymisestä.
- Alan Rein kertoi Etelä-Viroon sovellet-tavista talousteorioista. Työryhmien teemoja olivat:
 - setukaisten jakautuminen kahden valtion alueelle
 - kylien tyhjeneminen, vanhuksiin liittyvät ongelmat
 - setukaislasten koulunkäynti rajan toisella puolella ja sen taso.

Kesäyliopisto järjesti retkiä lähiympäristöön, ja Obinitsan seurojentalolla avattiin "Lüliti"-taiteilijaryhmän näyttely.

IV Kaikan kesäyliopisto vuonna 1992 pidettiin Mehkamaalla, Kuutsilla (järjestäjät Marju Kõivupuu ja Nele Reimann). Jo pitkän aikaa ongelmana on ollut võrun kielen kirjaanpano. Kielitoimikunnan kolmipäiväisen työn tuloksena päätettiin luoda Kuutsin oikeinkirjoitusjärjestelmä (kuuci kiräviis), joka perustuu Toomas Helpin esittämään systeemiin. Kuutsin oikeinkirjoitusjärjestelmä saatiin Toomas Helpin ja Enn Kasakin johdolla valmiiksi vasta puolen vuoden jatkuvan työn tuloksena.

Esitelmät:

- Arnold Tiits: Mõnisten murteen kauneus ja omintakeisuus
- Ants Sild: Mõnisten kunnan ja Norjan Rogalandin maakunnan suhteista
- Heino Sikk: "Viruskundran" kohtalosta
- Aili Paeglis: Mõnisten koulu omana aikanaan
- Enn Kasak: Lappalaiset ja võrulaiset
- Ali Kikkas: Vanhoista kivistä ja niissä olevista merkeistä
- Kauksi Ülle: Käärmemotiivista võrulaisten ja setukaisten saduissa

Lapsille oli oma opetusohjelma, jota johtivat Eda Tagamets, Anu Sinimets ja Kaile Kabun. Nuori japanilainen tutkija Akiko Kansui liittyi võrulaisuusliikkeeseen (hänen maisterintyönsä teemana oli Jakob Hurt).

Viron Kielen ja Kulttuurin Säätiö jakoi vuosipalkintonsa vuonna 1992 Küll Piirisillalle ja Jüvä Sullõville heidän ansioistaan Võrun Radion võrunkielisten lastenohjelmien tekijöinä.

V Kaikan kesäyliopisto pidettiin Sulbissa vuonna 1993 (järjestäjät Kauksi Ülle ja Nele Reimann). Huomion keskipisteenä oli Võrumaan kirjallisuus- ja taide-elämä kautta aikojen.

Esitelmät:

- Eti-Marje Rannit esitteli Rihhard Iherin elämää ja tuotantoa.
- Arne Merilai analysoi Kauksi Üllen tekemää Bernard Kangron "Susi"-näytelmän käännöstä ja piti lopputulosta samanhenkisenä.
- Ene Lukka kertoi kansanrunotutkimuksensa tuloksista, joiden mukaan omenapuu on Võrumaan maailmanpuu (pohjoisvirolaisissa runoissa tammi).
- Agu Vissel käytti puheenvuoron Võrumaan aatelissäädystä Võrumaan henkisessä ilmapiirissä ja kulttuurikontekstissa.
- Marju Kõivupuu kertoi võrumaalaisista kansanparantajista.
- Heie Treier käsitteli võrulaisten taiteen johdonmukaisuutta Tamulan luumiehestä aina Kostabin jokamieheen (J. Vahtra, K. Pärsimägi, L. Lapin, A. Gulk, Navitrolla).
- Lui Niilo pyrki materialisoimaan Võrun hengen.
- Enn Kasak näytti, kuinka võrulaiset tiedostamatta kuolettavat oman kielensä.
- Tõnn Sarv kertoi Pühajoen motiivista suomalais-ugrilaisten kansojen myyteissä.
- Lauris Toomet kertoi Võrumaan itsemääräämisoikeudesta.

Kielitoimikunta Enn Kasakin johdolla teki korjauksia ja täydennyksiä Kuutsin oikeinkirjoitusjärjestelmään, ja työn jatkuessa päästiin vuoden loppuun mennessä "vahtšõnõ" (sm. 'uuteen') oikeinkirjoitusjärjestelmään. Nuoret teatterikoululaiset esittivät Ingo Normetin johdolla Aino Kallaksen "Pyhän Joen koston". Järjestettiin kylätanssit yhdessä Viljandin Kulttuurikorkeakoulun (Viljandi Kultuurikolledz) nuorten pelimannien kanssa sekä ensimmäinen võrunkielinen disko.

Lokakuussa 1993 järjestettiin III Setukais-kongressi Värskassa. Setukaiset ovat Viron ja Venäjän rajalla elävä etninen ryhmä, jotka kuuluvat geneettisesti võrulaisten ja kielellisesti itämerensuomalaisten joukkoon. Võrulaisten ja setukaisten välinen kielellinen eroavaisuus johtuu erilaisissa historiallisissa oloissa elämisestä (võrulaiset jäivät luterilaisen saksalaisen kulttuurin, setukaiset ortodoksisen venäläisen kulttuurin vaikutuspiiriin). III Setukaiskongressi julisti itsensä setukaiskansan edustajaksi ja valitsi korkeimmaksi elimekseen vanhimpain kokouksen.

"Võrulainen lukukirja" ("Võrokõisi lugõmise raamat"; Tallinn, 1993) ilmestyi. Se oli ensimmäinen võrun kielen ja kansanrunouden oppikirja kouluissa.

VI Kaikan kesäyliopisto pidettiin vuonna 1994 Põlvan kulttuurikeskuksessa (järjestäjänä Aino Kiis), jossa kokoontuminen teki tapahtumasta akateemisemmän kuin aikaisempina vuosina keskellä luontoa. Tapahtuman yleiskulttuurillinen puoli oli huomionarvoinen: ohjelmassa oli Võrumaan nuorten taiteilijoiden näyttely sekä Kuldar Sinkin konsertti. Kiuman kansantalossa esitettiin teatterikoulun XVI kurssin näytelmä "Põud ja vihm Põlva kihelkonnana...". Laulettiin kansanlauluja niin setun, võrun kuin ersänkin kielellä (mukana oli mordvalaisia vieraita). Yhteisymmärryksessä päätettiin

- järjestää Võrumaan paikannimistö vanhimpana kielimuistomerkinä;
- luoda mahdollisuudet ja ehdot kotikielen omaksumiseen, sikäli kuin se ei enää ole mahdollista perheessä;
- tallentaa, julkaista ja tutkia Kaakkois-Viron folklorea;
- laajentaa võrun kielen käyttöä joukko-tiedotusvälineissä;
- perustaa Oldekopin palkinto muualta Võrumaalle muuttaneille võrulaisuusasiaa ajaville ihmisille.

14. maaliskuuta 1995 perustettiin Viron valtion päätöksellä Võrun Instituutti (Võru Instituut), jonka periaatteita Kaikan kesäyliopistot ovat toteuttaneet.

VII Kaikan kesäyliopisto pidettiin Karulan pitäjässä Lüllemäellä elokuussa 1995 (järjestäjinä Jaan Pulk ja Nele Reimann). Keskusteltiin pitäjän historiasta, luonnon erikoislaadusta, kirjallisuudesta ja kansanrunoudesta.

- Pille Kama esitteli hiljattain perustettua Karulan kansallispuistoa ja sen tulevaisuuden näkymiä. Järjestettiin myös tutustumiskäyntejä kansallispuistoon.
- Uuno Ojala pohdiskeli Võrumaan paikannimien palauttamiseen ja säilyttämiseen liittyviä ongelmia.
- Karl Pajusalu kertoi siitä, miten võrun kieltä on aikojen kuluessa käsitelty oppikirjoissa yms.
- Jüva Sullev esitteli võrun kielen oikeinkirjoitusjärjestelmän laatimisprosessia.
- Jaak Prozes kertoi marilaisten historiasta ja lahjoitti mäkimarin kielen aapisen Võrun Instituutin johtajalle.
- Peeter Päll oli saanut valmiiksi Karulan pitäjän nimistökartan.

- Leelo Keevallik kertoi esitelmässään "Pienten kieliryhmien käyttäytymisestä" paljon polemiikkia herättäneestä nk. kielen elinvoimaisuusasteikosta.
- Ülo Tonts määritteli Jaan Lattikin karulalaiskirjailijaksi.
- Marju Kõivupuud käsitteli paikallistarinoita Bernard Kangron tuotannon lähteenä.
- Rein Puudersell teki yleiskatsauksen Karulan pitäjän historiaan.
- Salme Nigol esitteli Harglan paikallismurteen konsonantismia.
- Kalev Kalkun esitteli Ruusmäen paikallismurteen verbejä.
- Kauksi Ülle käsitteli Võrumaan symboleja.

Lüllemäen kulttuuritalossa avattu Epp Margnan näyttely Imätse soe päiv (Emosuden päivä) ja Marju Kõivupuun esitelmä Karulan pitäjän vesikauhuisesta sudesta olivat hyvä johdanto Bernard Kangron "Susi"-näytelmään (ohjaaja Ain Mäeots, esiintyjinä teatteri "Vanemuisen" näyttelijät). Lasten kansanmusiikkiyhtye "Väike Hellero" esitti võrumaalaisia kansanlauluja.

Tõnu Tender ja Enn Kasak ehdottivat, että võrulaisuusliike nimettäisiin Brown-liikkeeksi kenraalikuvernööri George von Brownin (1698 - 1791) kunniaksi. Hän oli yksi Võrun piirikunnan perustamisen alkuunpanijoista. Võrulaisuusliikkeen ilmenemismuodot muistuttavat myös monessa suhteessa englantilaisen kasvitieteilijän Robert Brownin (1773 - 1858) aloittamaa ja hänen kunniaksaan Brown-liikkeeksi nimettyä oppisuuntaa. Setukaisliike Selkeämmin rajattu setukaisliike muodostui 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Setukaisliikkeelle on tunnusomaista suhteellisen tukeva sidos politiikkaan. Ensimmäinen vakavasti otettava hanke oli vuonna 1917 Viron maapäiville esitetty anomus, että Setumaa liitettäisiin Viron kuvernementtiin. 1920-1940-lukujen merkittävimpiä tapahtumia olivat I ja II Setukaiskongressi, setukaisten laulujuhlat, setukaisnuorten kesäpäivät ja Petserimaan Ylioppilaiden Yhdistyksen perustaminen.

Setukaisliikkeen päämääränä oli setukaisten itsetietoisuuden kohottaminen, heidän erottamisensa Venäjän vaikutuspiiristä sekä sulauttaminen virolaiseen yhteiskuntaan. Ensialkuun setukaisliikettä johtivat syntyperältään setumaalaisen sivistyneistön kanssa rinnan virolaiset, joiden ansioita ei sovi aliarvostaa. Tunnetuimmista henkilöistä voidaan mainita Paulopriit Voolaine, Samuel Sommer ja Villem Ernits.

Tietoinen setukaisliike taantui 1940-luvun tapahtumien ja rajamuutosten seurauksena. Uusi nousu alkoi 1970-luvulla, jolloin aloitettiin uudelleen setukaisten leelopäivät (laulupäivät) Värskassa ja käynnistettiin kotiseuduntutkimus Setumaalla. Organisoidumman muodon setukaisliike saavutti vuonna 1987, jolloin muinaismuistoyhdistysten puitteissa perustettiin Petserissä Setukaisseura (Setu Selts). Setukaisseurasta kehittyivät vuorostaan Petserimaan Komitea (Petserimaa Komitee) ja Petserimaan yhdistys (Petserimaa ühendus).

Vuonna 1993 valittiin III Setukaiskongressi, jonka pysyvänä toimeenpanevana elimenä on vanhempain kokous. Viron valtion hallinnassa olevan Setumaan itsehallinnon pohjalta perustettiin vuonna 1994 Setumaan kuntainliitto (Setomaa Valdade Liit). Setumaalaisen kulttuurin tueksi perustettiin Setukaisten Kulttuurisäätiö (Seto Kultuuri Fond), Setumaan taloudellisen kehityksen turvaamiseksi Setumaan Kehityskeskus (Setomaa Arenduskeskus).

Yksi setukaisliikkeen tärkeimmistä poliittisista tavoitteista 80 vuoden ajan on ollut se, että Setumaa kokonaisuudessaan kuuluisi Viron valtioon. Kulttuurillisen tavoitteena on ollut setukaisten kansankulttuurin säilyttäminen ja kehittäminen.

Võrulaiset ja setukaiset eivät aina ole tulleet keskenään parhaimmalla tavalla toimeen (naapureiden suhteet !), mutta Kaikan kesäyliopistoista ja Võrun instituutin toiminnasta on ollut paljon hyötyä võrulaisten ja setukaisten yhteistyölle.

Tällä hetkellä Kaakkois-Virossa on kolme maakuntaa, Võrumaa, Põlvamaa ja Valgamaa. Valgamaa muodostettiin vapaussodan jälkeen kolmen historiallisen maakunnan (Viljandimaa, Tartumaa, Võrumaa) osasista. Vielä nuorempi on Põlvamaan maakunta. Se on muodostettu neuvostoaikana Võrumaan ja Tartumaan osista. Se osa Setumaasta, joka ei kuulu Venäjään, on jaettu Põlvamaan ja Võrumaan maakuntien välille.

Enn Kasak Võrun instituutti

Kieltä opiskelemaan Setumaalle 1. - 14.7.1996 Viron kielen ja kulttuurin kurssi Setu- ja Võrumaalla. Kaksi jatkoryhmää ja oma ryhmä kääntäjiä varten. Retkeilemme pitkin ja poikin Võru- ja Setumaata, käymme Petserin luostarissa, tutustumme Võrun kaupunkiin ja Kreutzwald-museoon, vietämme vanhan kalenterin mukaistajuhannusta yhdessä setukaisten kanssa ja seuraamme Võrun kansainvälisen kansanmusiikkifestivaalin esityksiä. Kiinnostuneet voivat tutustua myös paikalliseen uandin kieleen eli setukaisten ja võrulaisten omaan kielimuotoon. Opettajina jo aiemmilta kielikursseilta tutut Renate Pajusalu ja Jüri Valge. Kääntäjiä opastaa mm. Hannu-Pekka Lappalainen ja Karl Pajusalu. Matkanjohtajana Tapio Mäkeläinen. Kurssin hinta noin 3 000 mk. Kurssille mahtuu vielä mukaan. Ilmoittautumiset osoitteella: Tuglas-seura, Mariankatu 8 B, 00170 HELSINKI. Puh. (90) 669 617, faksi (90) 669 615, sähköposti info@tuglas.pp.fi Kirjoja ja äänitteitä Myynnissä Tuglas-seuran toimistossa tai postitse Setukaisten Ystävien kautta.

Kasetit

- Veera Pähnapuu: Setukeste rahvalaule. Koonnut Vaike Sarv. Forte. 40 mk.
- Hallõ Setomaad. Koonnut Kuldar Sink. Forte. 30 mk.
- Setusongs. Mipumusic. 60 mk.
- Rohiline ruunakõnõ ("vihreä pikku ruuna") -kasetilla on noin tunti võrun-setun (eteläviron) kielistä runoutta. Võrun Instituutti. 30 mk

CD-levy Setusongs. Mipumusic. 90 mk.

Kirjat

- Paul Hagu & Seppo Suhonen (toim.): Peko. Setukaiseepos. 60 mk.
- Tuija Saarinen & Seppo Suhonen (toim.): Koltat, karjalaiset ja setukaiset. Pienet kansat maailmojen rajoilla. 60 mk.
- Vaike Sarv: Veera Pähnapuu - Setukeste rahvalaule / Setukaisten kansanlauluja. 40 mk.
- Setomaa. Setumaata esittelevä kuvateos, 96 sivua, yli 130 värikuvaa. Teksti Õie Sarv. Valokuvat Kalju Kuusik ja Ain Sarv. 100 mk. (HUOM ! raha menee kokonaan Setumaan kuntainliitolle.)

Setukaisten ystävät -yhdistys

sihteeri Tapio Mäkeläinen
c/o Tuglas-seura
Mariankatu 8 B
00170 HELSINKI

puh. (109 09) 669 617

fax (109 09) 669 615

Internet-sähköposti: info@tuglas.pp.fi

Yhdistyksen WWW-sivut internetissä:

<http://www.pcuf.fi/~tapanip/setukaiset.html>

Johtokunnan puheenjohtaja on professori Seppo Suhonen Helsingin yliopistosta ja varapuheenjohtaja dosentti Osmo Pekonen Jyväskylän yliopistosta. Muut johtokunnan jäsenet ovat: Sirje Liemola Helsingistä, Tapio Mustonen Joensuusta, Tapio Mäkeläinen (sihteeri) Helsingistä, Seppo Pekonen Espoosta, Tapani Pitkänen (taloudenhoitaja) Helsingistä, Irmeli Pääkkönen Oulusta ja Tuija Saarinen Kuopiosta.

Yhdistyksen jäsenmaksu v. 1996 on 80 mk, opiskelijoilta 40 mk ja yhteisöiltä 500 mk.